

KOCSIS ZOLTÁNRA EMLÉKEZÜNK

Valljuk be: Kocsis Zoltán koporsójánál a csillapíthatatlan fájdalom és gyász mellett egy önző kérdés is itt lüktet bennünk: mi lesz velünk nélküle?

E kínzó kérdést mostanában nemcsak családja, gyermekei, második otthona a Nemzeti Filharmonikusok művészei és munkatársai teszik föl, nemcsak a magyar zenei, szellemi és közélet jelesei, hanem megszámlálhatatlan honfitársunk és a nagyvilágban megszámlálhatatlan ember. Mindazok, akik számára Kocsis Zoltán világitótorony, igazodási pont, a legmagasabb művészi élmény elapadhatatlannak tűnő forrása volt. Két hete nem tudjuk felfogni, hogy nincs többé. Hogy csituljon fájdalmunk, hogy elhitessük magunkkal, mégsem ment el teljesen, emlékeinkbe, felvételeibe, írásai-
ba, kottáiba kapaszkodunk. Ezek valóban itt maradnak velünk, de hiányát nem pótolják.

Ugyanakkor mindent megteszünk, hogy itt maradjon velünk egyik legnagyobb öröksége, a megalkuvást nem ismerő, akár gyakran önkizsákmányolástól sem mentes elkötelezettsége a tökéletesre törekvésre. Néhány éve egy beszélgetésünk során mondta: „Az a baj, hogy csak kevesen törekednek az isteni tökéletességre. Nekem egyszer majdnem sikerült. Gyakorlás közben.” E törekvés végigkísérte páratlanul magasra ívelő pályáját és e törekvés tette korosztályunk számára kimagasló példaképpé. Évtizedeken át adott nekünk erőt és hitet, hogy nem elég a születésünk kapott talentumot beváltani, kérlelhetetlennek kell lenni mindennel szemben, mely ebben akadályoz. Sugárzó tehetsége és csak a legnagyobbakhoz mérhető tekintélye minden világi hatalmat meghátrálásra készített, mely Kocsis Zoltán esetleg politikát is érintő megnyilatkozásaiban kivetni valót talált. Hiába írta például

alá a Charta '77-et, hiába győzködtek, vonja vissza aláírását, végül nem tarthatták tőle vissza – 28 évesen! – a Kossuth –díjat. Bár egy életen át végigkísérte négy éves korában afölött érzett csalódott felismerése, hogy nincs mindenkinek abszolút hallása, nem nyugodott bele, hogy „csak” minden idők egyik legnagyobb zongoraművészeként tarják számon. A zenei élet tökéletesítését is feladatának tekintette. Az egyik legpatinásabb német zenekar tagjait például szenvedélyesen elmarasztalta, mert készülélenül mentek egy Bartók-zongoraversenyének próbájára. Itthon, elégedetlen lévén az akkori zenekari színvonalal, inkább egy válogatott együttes alapításába kezdett, majd amikor két évtizede a Nemzeti Filharmonikusok művészeti vezetője lett, kötelességének érezte szinte az összes magyar szimfonikus zenekarral való együttműködést egy magasabb színvonalú zenei élet kialakítása érdekében. Karmesteri ténykedése nyomán a hazai zenei élet számtalan adósságát sikerült törleszteni, a „tradíciónak” nevezett felszínességet irtani. Elvárása volt önmotogató helyett a legnagyobb gondossággal a műre tekinteni a legnagyobb alázattal. Reméljük, a tőle tanult igényesség hosszú időre beépült minden magyar zenekar és énekkar lelkébe. Távoztával egy időre nyilván megtorpan egyik nemzeti büszkeségünk, az ő művészeti irányításával és közreműködésével közreadott méltán világsikerű Bartók Új Sorozat lemezkiadása.

Mint ahogy halálával mindannyian megtorpanunk és félve nézzük: hogyan tovább? Sokat tanultunk tőle, hogy sejszük, merre menjünk, de nem eleget ahhoz, hogy bátran lépjünk.

Életem egyik legnagyobb kitüntetése, hogy két évtizedet szoros emberi és munkakapcsolatban tölthettem vele. Távoztával mint-ha testemből hasítottak volna ki egy darabot. Itt, koporsójánál kell megfogadnom, hogy nem hagyom elkopni azt a kérlelhetetlen igényességet, mellyel a Nemzeti Filharmonikusokat a legmagasabb művészi csúcsok ritka levegőjének világába elvezette.

Zoli! Köszönünk Neked mindent, köszönjük, hogy művészetteddel elviselhetőbbé tetted e földi létet. Isten nyugosztaljon!

(Kovács Géza)

A felvétel Bartók Béla A csodálatos mandarin című balettjének próbáján készült a Művészetek Palotájában 2016. október 5-én

FOTÓ: MTI / SZIGETVÁRY ZSOLT

***

Kocsis Zoltán az abszolút zenei zsinórmérték volt és marad minden muzsikus számára. Az Úristen többek között olyan rendkívüli hallással és memóriával ajándékozta meg, mely lehetővé tette számára, hogy az európai zeneirodalom elképzelhetetlenül nagy részét megismerje, és önnön szellemi tulajdonává tegye. Számomra azonban nem ezek az elképesztő adottságok voltak lenyűgözőek (ezért csak gyarló módon irigyeltem), hanem hogy ezek mind csak eszközök voltak egy olyan megfellebbezhetetlen zenei autoritás létrejöttéhez, mely szubjektív megítéléstől függetlenül a legavatottabb közvetítővé tette az alkotó géniuszt és a befogadó közönség között.

Ez az egyedülálló zsenialitás egy olyan földi burokban volt jelen köztünk, melyre azt tudom mondani, hogy világéletében egy kontroll nélküli, öntörvényű nagy gyerek volt és maradt. Ez egyfelől egy pozitív értelemben vett kompromisszumképtelenséget jelentett (számára nem létezett „fél-megoldás”), másfelől egy, a muzsikuskollégák számára nehezen viselhető kommunikációs hiányosságot. Képtelen volt felfogni, hogy amit őt tud, azt a többiek miért nem tudják. Néhány hete megkértem, hogy adja nekem fénymásolásra a saját maga által készített partitúrát Dohnányi Ernő Ünnepi nyitányából (a szerző kézíratos partitúrája mikroszkóppal is nehezen olvasható), mire azt mondta, hogy odaadná, de még 6-7 napra volna szüksége, hogy a dinamikát és az artikulációt beírja. Azt válaszoltam: nekem csak a kottafejek kellene, hogy el tudjam kezdeni a tanulást. „Ugyan Janó, megtanulod egy nap alatt!” – mondta. Mire én: „Látod, Zoli, ez a te hibád: nem fogod fel, hogy amit te egy nap alatt megtanulsz, ahhoz másnak egy hétre vagy akár egy hónapra van szüksége”.

Kínai vendéjátékunkon, melyre ő jelölt ki engem magá helyett, Oravec György zongoraművész barátommal arról beszélünk, hogy az egész zongorista-társadalom elárvult, hiszen nem volt olyan pianista, akin ne segített volna kimeríthetetlen tudásával. Mégis azt gondolom, hogy zenei jelenléte – ami bizonyos vagyok benne, hogy folyamatos marad –, minden muzsikusra kényszerítően hat, hogy ha nem is az ő kivételes tehetségével, de a rá jellemző mániakussággal, saját képességéhez mérten a lehető legközelebb jusson szerzőhöz és művéhez.

Zoli, megszámlálhatatlan, felülmúlhatatlan felvételed, fennmaradó szellemiséged önmagáért beszél. Felmérhetetlenül többet tettél, mint amit ember megtehet. Nyugodj békében!

(Kovács János)

Lapunk számára rendszeresen adott interjú

Kocsis Zoltán.

Ezekből idézünk néhány gondolatot:

„A kortárs zenének sokkal jobban be kellene épülnie az emberek tudatába, zeneiségébe, sokkal inkább személyiség-, illetve társadalomformáló hatást kellene gyakorolnia, mint ahogyan ma működik. A modern muzsika a kuriózum szintjén marad, és ez nem jó. Sajnos, a ma embere nem él együtt a saját zenéjével...”

„...Ha visszanézek, hogy eddigi pályám során mi mindent csináltam, akkor kilókból, méterekben és súlyban mérhető mennyiséget kapok, mégis úgy érzem, hogy még alig tettem valami igazán jót.”

(Zenekar 2004/4)

***

„...Magyarországon, ahol annyi a tehetséges ember, felmérhetetlen károkat okozna, ha csökkenne az együttesek száma. Akkor ugyanis rengetegen külföldön keresnének munkát, itthon pedig sok megkeseredett, helyét kereső zenész maradna, akinek már arra sincs lehetősége, hogy tanítani menjen, mert az utánpótlás is csökken.”...

„...folyamatosan közpénzekből támogatnak olyan szólistákat és együtteseket, akiknek ez nem járna igazán. Tény, hogy augusztus 20. alkalmából a Megasztár résztvevőinek miniszteri elismerés járt, amit példátlanul tartok a magyar művészeti életben. Ez egyenértékű a zenei prostitúció támogatásával. S egyre jobban utálok egy olyan országban élni, ahol bevallottan és egyre növekvő mértékben negligálják az értékes kultúrát...”

„A kultúra mára tökéletesen árucikké vált. Akik fogyasztják, azok többsége egyáltalán nem ismeri a művészet igazi értékét. Mintha egy antialkoholistának adnánk a legfinomabb francia bort, aki csak azért issza meg, mert sznob.”...

(Zenekar 2005/4)

***

„...A kulturális kormányzatnak meg kéne értenie, hogy nem a csodálatos gazdasági eredményeink, az alumíniumkohászatunk vagy az almatermesztésünk miatt figyelnek ránk, hanem azért, mert van egy Perényi Miklósunk, egy Ránki Dezsőnk vagy egy Fesztiválzenekarunk, és azért, mert – ki tudja, miért – rengeteg tehetséges ember él Magyarországon.”...

„Engem az egyéni karrier nem érdekel, hiszen – azt hiszem – mindent elértem, amit el lehetett érni. Én kizárólag a zene jövőjéért aggodom.”

(Zenekar 2007/5)

***

„Magyarországon a demokráciát nehezen tanuljuk meg. A szervezett, kollektív munkában is fel kell zárkóznunk Európához, s nem csak a munkaintenzitást kell növelnünk, hanem valahol a szívekben, a lelkekben is eurokonformmá válnunk. Úgy vélem attól, hogy valaki tökéletesen beszél nyolc nyelvet, még megmaradhat magyarnak, s erre büszke is lehet.”...

„...Egy zenekar attól lesz kiemelkedő, ha van stílusa. A túlzottan gyakori fluktuáció nem tesz jót az együttesnek, még akkor sem, ha segít a fegyelem fenntartásában. Megfosztja ugyanis a zenekart az összeérés lehetőségétől.”...

„...Nem hiszek a közönség előregedésében. Inkább azt tartom jellemzőnek, hogy a publikum változik, a szakértelem fogy, és egyre kevesebben vannak, akik érzetként élik meg a legfinomabb zenei rezdüléseket.”...

(Zenekar 2008/3)

***

„...ismétlően megpróbálom magyarázni az ország vezetőinek, hogy vigyázzanak, mert ha a kultúra teljesen elsovrad Magyarországon, akkor Magyarországot leírják.”...

„...Én soha nem leszek annak az elitista nézőpontnak a híve, amely szerint egy-két elitista együttesen kívül fel kell itt számolni mindent. Az aranycsapat mögött is létezett a fociban egy második és harmadik vonal...”

(Zenekar 2010/3)

FOTÓ: KOSZTICSÁK SZILÁRD

Orbán Viktor miniszterelnök és Pröhle Gergely, az Emberi Erőforrások Minisztériumának (Emmi) nemzetközi és európai uniós ügyekért felelős helyettes államtitkára is lerótták kegyeletüket Kocsis Zoltán ravatalánál

* * *

„...megindult a magyar zenekari kultúra fölkapaszkodása arra a szintre, amely jelenleg ott tart, hogy igenis indokoltta teszi a kilenc hivatásos fővárosi nagyzenekar létét.”...

„...a tapasztalt zenekari muzsikusi visszavehetne a keresztbe tett lábából és a székre görnyedéséből, ugyanakkor az ifjú titánnak is meg kell értenie azt, hogy egy együttesben, ahol megketőzött, illetve megsokszorozott szólamok vannak, nem lehet úgy muzsikálni, hogy az ember kilógjon a sorból. Ezt a „sorban levést” tehát meg kell tanulni, mint ahogy a koncertmesternek, illetőleg a szólamvezetőnek is meg kell tanulnia, hogy mit jelent az, hogy „vezetés”. Nem elég, ha a szólamvezető pusztán tökéletesen lejátsza a szólamát, ez ugyanis még kevés. Úgy kell játszania, hogy az minden szempontból – vagyis metrikailag, ritmikailag, intenzitásban – inspirálóan hasson a szólam többi tagjára. Meggyőződésem, hogy ezt a munkát nem a karmesternek kell elvégeznie, hanem a szólamvezetőnek, mégpedig az összpórában és nem a szólampróbán.” ...

(Zenekar 2013/2)

* * *

„...Azt, ami a Rádiókórossal történt, kulturális bűnnek tartom.”...

„...A komolyzene soha, sehol nem lehet nyereséges. Támogatásra van szüksége.”...

„...Úgy vélem, a magyar zenekarok sorsát egyetlen stadion árából több évre rendezni lehetne. Azt kell finanszírozni, amiben jók vagyunk. A zene ilyen. Érdemes támogatni, sokkal inkább, mint olyan sportokat, amelyek csak eszik a pénzt. E hasonlatnál maradvá: tartsuk szem előtt, hogy magyar zenekar még nem vesztett meccset. Sem itthon, sem külföldön.”

„...fontos volna, hogy ne legyenek érinthetetlen együttesek, és olyanok sem, amelyek törvénytelenül működhetnek...”

(Zenekar 2016/2)

(Fenti idézetek eredeti szövegkörnyezetükben olvashatók itt: http://zene-kar.hu/pdf_cikkek)

Néhány gondolatot az emlékezőktől is idézünk:

Kocsis Zoltán Bartók-felvételei azért világraszólók, mert alighanem ő az a művész, aki a legközelebb került Bartók Bélához. A zongorista-karmester nemcsak a lelkével fogott hozzá egy-egy Bartók-mű zongorázásához vagy vezényléséhez, hanem teljes lényével és minden tudományával. Egy-egy előadás nem állomás, leküzdendő akadály volt számára, hanem maga az értelem. (Várkonyi Benedek – *Heti Világgazdaság*)

Ismerte a sok sztárkarmesternek olykor még a tudatáig sem elérő nagy titkokat a zenekarnevelés egyes koncerteken túllívelő kötelméről és a fő-zeneigazgató repertoárformáló felelőségéről. Így idomult Kocsis kezéhez a zenekara, s így válhatott érzékletessé a magyar koncertközönség számára az elmúlt fél-kétharmad évszázad legnagyobb repertoár bővülése. A komponista-karmester által befejezett Schönberg-opera, a Mózes és Áron, a Gurre-dalok, a Rachmanyinov-bemutatók és -hangszerelések, a Liszt-bicentenáriumi produkciói, s aztán Richard Strauss-operák szenírozott magyarországi bemutatóinak egész sora: felfedeztető erejű esték, amelyek a hála érzése mellett valami olyasmit is felébresztettek a hallgatóban, amit amúgy vajmi ritkán érezhetett – egy nagyobb szellem jelenlétét. (László Ferenc – *Magyar Narancs*)

És annyi minden volt még abban a kofferben, amit most magával vitt: Strauss-operák, Schönberggek, a Bartók Új Sorozaton való fáradhatatlan munkája. Mintha nem is egy életet élt volna egyszerre, hanem legalább tízet...vagy százat... Ezt a fajta szenvedélyt, az örület és a zsenialitás határán álló excentrikus, különc elmeállapotot talán Pilinszky tudta a legjobban megfogalmazni a Kocsisnak ajánlott *Gérard de Nerval* című versének utolsó sorával: „s egy tüzes gombostű a fejben”. (Tóth Endre – *HVG.hu*)

Lehet Kocsis Zoltán nélkül élni, kénytelenek leszünk megtanulni, hogyan kell, de a hatása nélkül szerencsére nem lehet. Hányszor fogjuk még mondani: ez ő, az ő tempója, az ő hangsúlya, az ő hangszíne. És ha már nem fogjuk mondani, akkor is az marad, ahogy esetleg ma sem érezzük pontosan, de dolgozik a zenei hagyomány, egy teljesen hétköznapi előadásban is jelen van Liszt vagy Beethoven. Ha ez nem csoda, nem szerencse, nem ajándék, akkor nem tudom, mi az.

(Fáy Miklós – *Élet és Irodalom*)

Zongoraművész voltál, meg karmester és zeneszerző, filozófus és pedagógus, író és olvasó, de leginkább minden egyben, külön önálló fogalom: A Kocsis Zoltán. Az unokáknak majd mesélni fogjuk a kalandjaid, a rettentőt és a hihetlent, a félelemkeltőt és a csodálatost egyaránt. Elővesszük majd a felvételeid és az utódok irigykedni fognak ránk, hogy olyan boldog időkben élhettünk, amikor volt Valaki, akihez lehetett igazodni, aki egymaga jelenítette meg a magyar zenében az origót. (Tóth Antal – *Café Momus*)

„Kocsis Zoltán halála nagy szomorúság. Próbáljuk meg elhinni, hogy a földi életet maga mögött hagyva az áhított tökéletességnek egy még általa sem remélt kiteljesedésében lehet része.”

(Pröhle Gergely – *Heti Válasz*)